

din rai. Munca omului cu sudoarea frunții, este și ea o binecuvîntare și o jertfă adusă la Euharistia lui Hristos, prin care omul se transfigurează și se pregătește să fie «înghițit de viață» în Dumnezeu.

Dacă la creație s-a dat omului raiul, prin binecuvîntarea lui Dumnezeu, în Hristos, puterea de muncă și de sfințire a omului izvorăsc din sfințirea lui Hristos, prin proslăvirea Sa și intrarea în odihna Sa duhminicală.

Proslăvirea lui Hristos prin înviere sădește în oameni puterea dragostei osîrduitoare, care-i face să nu se poată odihni decît prin muncă și jertfă. Dumnezeu se odihnește întru sfinți, deoarece ei ard ca niște torțe vii ale Duhului, în dăruirea lor de sine, în dragostea lor vie și lucrătoare, în jertfa lor de muncă neobosită. Sădirea Duhului lui Dumnezeu în om face ca omul să nu mai poată trăi fără roadele acestui duh, și prin acest lucru, munca omului devine o binecuvîntare, în care este inclusă și mîntuirea sa.

Dumnezeu a binevoit să sape la rădăcina pomului, la inima poporului nostru, sădindu-i Duhul Său, care a rodit, prin atîta spini și atîta pâlămidă a istoriei sale, sfințirea pămîntului țării noastre, prin jertfa dăruirii de sine, a slujirii și a păcii. Nu este un popor de demiurgi, care nu știu ce este jertfa slujirii și știu doar afirmarea de sine, fără a putea evita neîncrederea și războaiele dintre ei, ci este un popor binecuvîntat de Dumnezeu, cu dragoste neînmurită față de pămîntul său, ca loc al sfințirii sale, și a manifestării roadelor Duhului prin jertfa dăruirii de sine, ca ardere de tot, prin muncă stăruitoare și pagnică. Munca sa tăcută, lipsită de ostentația demiurgică, dar plină de jertfelnicie, este semnul prezenței Duhului lui Dumnezeu și locul odihnei lui Dumnezeu, al dragostei Sale, și al binecuvîntărilor Sale: «Încercatu-l-ai cu binecuvîntări pe totdeauna, și cu zîmbetul feței Tale l-ai umplut de bucurie».

Nr. 2/1981 Otaduska

## PROBLEME INTERCONFESIONALE

### SÎMBĂTA, ZIUA MORTILOR — DUMINICA, ZIUA ÎNVIERII ȘI A VIEȚII FĂRĂ DE SFÎRȘIT

Pr. prof. D. STĂNILOAE

Vechiul Testament nu trăiește sub lumina învierii. Pentru el, învierea e doar o speranță nelămurită (Iez. XXXVII), nu e un fapt împlinit în Hristos ca un temei sigur al învierii tuturor. De aceea el trăiește în cadrul creațiunii cu o viață supusă morții, sau descompunerii tuturor trupurilor individuale. Moartea e sfîrșitul fiecărui trup omenesc și a tuturor formelor ce apar în lume. Vechiul Testament nu cunoaște decît ziua Sîmbetei, care reprezintă sfîrșitul oricărei forme individuale materiale a creațiunii.

E drept că moartea sau descompunerea trupurilor a intrat în creațiune prin păcat. Ea n-ar fi intrat însă în lume dacă lumea n-ar fi fost făcută capabilă să primească și ea moartea. Dar aceasta ar fi însemnat ca Dumnezeu să lucreze continuu în lume, pentru a ține formele ei materiale individuale copleșite de Duhul Lui, deplin spiritualizate.

Dar Dumnezeu n-a voit ca lumea să fie ferită de moarte printr-un act de atotputernicie a Lui. A voit ca ea să se ridice la starea de nestricăciune și printr-un efort al ființelor raționale din cadrul ei. Omul însă nu s-a angajat în acest efort, deci nici Dumnezeu n-a avut prilejul să încoroneze acest efort cu ridicarea creațiunii la planul superior al vieții fără de sfîrșit, deplin spiritualizate, egală în fapt cu viața ce va veni creațiunii prin înviere. Această nouă treaptă a creațiunii, sau de-săvîrșirea ei, va veni prin Isus Hristos, în care atît Dumnezeu cît și omul împlinesc partea lor.

Deocamdată, după ce Dumnezeu aduce lumea la existență, se oprește din lucrarea prin care ar fi ridicat-o la starea de înviere, de imposibilitate a descompunerii sau stricăciunii. Desigur, creațiunea lumii a fost un lucru pozitiv (de toate spune Dumnezeu că erau «bune foarte»), și încheierea acestei lucrări a lui Dumnezeu a meritat să fie sărbătorită de oameni, sau să-i îndemne să laude pe Dumnezeu. Pînă la venirea darului cel mare, Dumnezeu trebuie lădat și pentru cel mai mic. Căci se ghicește că acest dar mai mic e dat pentru a fi încoronat prin cel de-săvîrșit.

Dar din vina strămoșilor darul mai mic care putea fi, trebuia să fie temelia pe care să se așeze darul mai mare, n-a putut servi ca o astfel de temelie, ci s-a supus morții formelor materiale individuale, dar nu și pleirii totale, sau morții speciilor și a regnurilor înseși și a sufletelor omenești.

Acest lucru cu înțeles îndoit, pozitiv, dar numai până la un loc, e implicat în cuvîntul Genezei II, 3: «Și a binecuvîntat Dumnezeu ziua a șaptea și o a sfințit pe ea; că întru aceea s-a odihnit de toate lucrurile Sale, care a început Dumnezeu a face».

În primul rînd aceste cuvinte arată că a pus un hotar lumii create; Dumnezeu nu merge la infinit cu creațiunea, sau cu aducerea la existență a lucrurilor care nu sînt din veci, ci au fost începute să fie făcute. Iar dacă lumea e finită și are un început, nu poate avea în ea nemurirea formelor ei individuale, adică sursa infinită de viață.

În al doilea rînd, tot prin aceste cuvinte se arată că Dumnezeu nu continuă să lucreze în lumea aceasta, care nu e nemuritoare prin ea însăși, ca în planul vieții nemuritoare, ci numai prin lucrarea Lui. Ci El s-a odihnit de lucrarea lui referitoare la creațiune.

Desigur că această «odihnă» a lui Dumnezeu nu e o odihnă în toate privințele. Dumnezeu continuă să fie viu, iar aceasta nu înseamnă numai o lucrare în planul necreat, în relațiile iubitoare interteimice, ci și o lucrare prin energiile Sale necreate asupra creațiunii. El implinește lucrarea de conducere a lumii, de ajutorare a tuturor celor ce fac voia Lui, de purtare deosebită de grijă a poporului Israel, de pregătirea prin el și prin prorocii ridicăți din sinul lui, a venirii Fiului Său, a primirii Lui de către oameni, a învierii Lui ca temelie a ridicării întregii creațiuni la învierea și viața de veci.

Dar însăși învierea Fiului Său ca om nu o săvîrșește Dumnezeu de la început, căci nici trimiterea Lui ca să se întrupeze ca om nu o implinește de la început. El se reține încă de la fapta aceasta. El «se odihnește» și în privința aceasta lumea trăiește de aceea încă în orizontul morții, în care intră după căderea în păcat, sau după desfacerea de Dumnezeu. «Odihna» lui Dumnezeu are și ea atît un semn negativ, cît și unul pozitiv. Sensul negativ constă în reținerea lui Dumnezeu de la ridicarea imediată a creațiunii la starea învierii; sensul pozitiv stă în pacea lăuntrică a iubirii întreolaltă a celor trei Persoane dumnezeiești.

Moartea persoanelor umane dinainte de Hristos e o urmare mai mult a «odihnei» negative a lui Dumnezeu, a încetării activității Lui în lume. Dar oamenii, nefiind supuși morții cu totul și definitiv, dacă au trăit cu nădejdea în venirea Mîntuitorului și a învierii lor pe temeiul învierii Lui, se bucură în oarecare măsură și de «odihna» pozitivă a lui Dumnezeu. Cei de după Hristos însă, dacă au crezut în El, se bucură în mod cu mult mai accentuat în «odihna» lor, de «odihna» pozitivă a lui Dumnezeu, întrucît au și cunoștința învierii lui Hristos și așteptarea sigură a învierii lor, ca și o oarecare sălășluire a lui Dumnezeu în ei.

În epistola către Evrei sîntem îndemnați toți creștinii «să ne silim să intrăm în acea odihnă» fericită a lui Dumnezeu. Dar creștinii au intrat în acea odihnă, pentru că au cunoscut pe Hristos Cel înviat și-L au în ei; pentru că au cunoscut Duminica adică o altă zi de odihnă, ziua odihnei depline, care e și învierea și viața adevărată. «Căci dacă Iosua

i-ar fi odihnit n-ar mai fi vorbit după aceea de o altă zi de odihnă» (Deut. XII, 9). «Drept aceea, s-a arătat o altă sărbătoare de odihnă popoului lui Dumnezeu» (Evrei IV, 9).

Astfel, pe de o parte morții creștini adormiți se află într-o «odihnă» echivalentă cu încetarea activității lor prin trup asupra lumii, deci într-o simbioză spirituală, și de aceea li pomenim simbioza; pe de altă parte simbioza lor e deschisă spre Duminica învierii cu trupul, căci sînt cu Hristos. În creștinism simbioza se bucură și ea de o atenție specială, dar ea a căpătat o altă semnificație pentru ei. Căci ea e deschisă spre Duminica învierii, spre odihna deplină cu Hristos de după înviere, fiind o pregustare a acesteia.

Hristos însuși, în timpul vieții pămîntești, a cinstit simbioza, căci încă nu înviase, nu se făcuse pilga creațiunii înviate. Dar știind de învierea Sa și aflînd despre aceasta de la El și ucenicii Săi, relativizează în oarecare măsură cinstirea simbetel, punînd-o mai prejos decît Duminica, fără să o egalizeze cu totul cu celelalte zile. Domnul Cel înviat va cinsti mai mult Duminica decît simbioza. În unire cu El se va trăi și de creștini încă în viața aceasta în lumina veșniciei, sau în ziua fără sfîrșit a învierii Lui, care începe să apară la orizont. Acum cel ce cred în El nu vor mai cunoaște numai pe Dumnezeu Cel ce se reține în odihna Lui de la ridicarea creațiunii la treapta învierii, sau a unirii depline cu El, ci pe Dumnezeu Cel intrupat și înviat, unit cu ea. Acum a apărut în deplină lumină «Ziua Domnului» — dînsa Duminica, ziua plină de Hristos Cel înviat și puțința celor ce cred în El de a se uni cu El încă de acum (Fapte II, 20; I Cor. I, 8; Filip. I, 6; I, 10; II, 16; I Tes. V, 2; V, 4; II Tim. I, 12; Evr. X, 25; II Petru III, 12; Apoc. I, 10; XVI, 14).

Ea e ziua eternă în care lucrează Hristos ridicarea și umplerea continuă a creațiunii de prezența Dumnezeirii Sale, care a copleșit desăvîrșit trupul Său cel înviat și va duce, prin învierea noastră, și trupurile noastre la această stare.

Simbioza stă și Hristos cu trupul în mormînt, deși ar fi putut învia îndată după moarte. Dar stînd simbioza în mormînt, a întărit înțelesul «odihnei» de simbioza a lui Dumnezeu, ca reținere pentru o vreme de la ridicarea creațiunii la starea învierii și prin aceasta ca adevărate a faptului că nu prin el însuși se ridică omul la starea de înviere, ci că el trebuie să moară întîi ca om ce poartă urmele păcatului, pentru ca să se arate că învierea este o faptă a lui Dumnezeu mai presus de puterile noastre omenești și ale creațiunii.

Vom continua noi să ne oprim în moarte, să prăznuim reținerea lui Dumnezeu de la actul învierii, după moartea întregii activități a omului de pe urma păcatului?

Ziua învierii nu este o zi de sfîrșit, cum e simbioza, ci ziua unui alt început, a începutului vieții fără de sfîrșit: «Ziua cea dintîi», ziua începutului fără de sfîrșit, e socotită și ca ziua a opta în comparație cu ziua cea dintîi a creațiunii. Și pentru că această zi a opta nu va mai fi

urmată de altele, ci va fi eternă, sau infinită, arta creștină a făcut din 8 culcat și un simbol al eternității, sau al infinității.

E de remarcat că apostolii se întâlnesc cu Domnul Cel înviat în mod repetat în Ziua Întîia a învierii, sau Duminică, arătîndu-se că înfrînerea aceasta cu Domnul e intrarea lor anticipată în eternitatea sau în înfrînătatea lui Dumnezeu, o experiență duhovnicească a acestei înfrînătăți. Duminică e de aceea și ziua bucuriei și a adunărilor lor pentru a se înfrînă cu Domnul Cel înviat, în care experiază trăirea în înfrînătatea Lui (Ioan XX, 19, 26; Luca XXIV, 13, 36).

Tot Duminică se pogoară Duhul cel Sfînt al lui Hristos peste Apostolii adunați la un loc, în foisorul de sus din Ierusalim (Fapte II, 1 s.u.). Iar prin Duhul lui Hristos se trăiește în modul cel mai accentuat experiența fericită a vieții înfrînute cu Hristos cel înviat.

Conștiința de înfrînătarea cu această viață înfrînă a lui Hristos Cel înviat, în ziua înfrînării cu El, adică Duminică, Apostolii prăznuiau Duminică și nu sîmbăta (I Cor. XVI, 1). În această zi «frîngeau pîinea» euharistică, adică se uneau deplin cu Hristos Cel înviat (Fapte XX, 7). Precum am văzut, așa cum Duminică a înviat Domnul și s-a arătat ucenicilor Săi, tot Duminică va veni a doua oară, căci aceasta este «Ziua Domnului»; pentru că odată cu venirea Lui va veni eternitatea vieții noastre chiar și cu trupul.

Domnul cel înviat și-a acoperit trupul Său de lumina Duhului biruitor al morții prin înfrînerea Sa. Din lumina aceasta apăsarea atunci cînd voia, ca să-L vadă ucenicii. Din lumina aceasta va apare și cînd va veni a doua oară. Dar tot lumina aceasta, care e lumina și viața eternă adusă nouă prin Duhul, a venit lumii Duhul din El în ziua de Rusalii și se va răspîndi din El la sfîrșitul lumii peste toată creațiunea.

El va veni «pe norii cerului» (Matei XXIV, 30), înlocuind soarele material. Căci atunci soarele material se va întuneca și luna nu-și va mai da lumina ei, atît soarele cit și luna fiind copleșiți de lumina Duhului sălășluit în trupul Său (Matei XXIV, 29).

Iisus e scîldat de la înfrînerea Sa cu trupul în înfrînătatea luminoasă a dumnezeirii Sale, așa cum omul cuprinde în vîzduțul ochilor săi trupești spații largi în univers, iar prin instrumente care prelungesc vederea acestora poate privi cosmosul pînă la distanța celor cinci mii de ani lumină, sau se poate întinde și mai departe, dacă se va descoperi că universul este și mai întins. Dar putînța aceasta de vedere atît de cuprinzătoare a ochilor omenesți trebuie să fie coextensivă cu spiritul său capabil să cuprindă, pe lîngă cosmosul întreg, înfrînătatea dumnezeiască, întinzîndu-se dincolo de cunoașterea cosmosului.

Din această înfrînătate, datorită căreia prinde în raza luminii ce-L acoperă totul, deci întreg cosmosul, va apărea atunci Hristos într-o clipă, ca venind pe norii cerului. Duhul și lumina Lui va umplea pe toți în așa fel, că și ei, fiind lîngă El, vor fi în același timp un lîngă altul, deși vor umplea totodată întreg cosmosul copleșit de lumina Lui Hristos. Căci și noi «vom fi ridicați în nori într-o înfrînătarea Domnului în vîzduț, ca să fim pururea cu El» (I Tes. IV, 17).

Știința de azi ne arată că putem fi aproape unii de alții fără să desfrînăm totuși mărirea cosmosului. Dacă sunetul pornit din mine se comunică prin undele aerului care-l mișcă și în care se împrîmă, celor de la mari distanțe, iar imaginea mea face la fel prin undele luminii, cu atît mai mult se va produce această comunicare prin lumina mai presus de fire ce va porni din Hristos și ne va umplea pe toți. Prin această lumină vom comunica însăși înfrînătatea și înfrînătarea noastră spirituală, avînd-o împrîmă în trupurile noastre transparente, ca unele ce vor fi înduhovnicite la maximum. Și dacă în comunicarea prilejuită de aerul și lumina materială, nu e numai sunetul și imaginea mea, ci sînt în oarecare fel eu însumi, fără să încetez de a ocupa locul meu și fără a mă confunda cu cei cărora mă comunic, cu atît mai mult voi fi eu însumi în lumina Lui Hristos prin Care mă voi comunica tuturor. Toți sînt distincți și toți își sînt apropiați și interiori în lumina Lui Hristos, sau în împărțirea cerurilor. Intensitatea iubirii din suflute, transparente ca lumină prin trupurile noastre, ne va face să ne comunicăm în mod desfrînăt, ca să fim unul lîngă altul și unul în altul fără să ne înfrînșim unul pe altul. Toți vor fi acolo distincți și toți apropiați și-n deplină comunicare reciprocă.

Tot cosmosul va fi astfel locuința înduhovnicită a ființelor umane, devenită o unică și mare familie. Fiecare va fi văzut de toți și va fi lîngă toți și în toți, fără să se strîmtoare sau să se confunde unul cu altul. Cu atît mai mult va fi văzut Hristos de toți și prin toți, pentru că lumina Lui umplîndu-i pe toți, ca înfrînșul și iubirea atotcuprinzătoare, va mijloci între Hristos și toți fără să-l acopere, ci făcîndu-i ea însăși prezenți și strălucitori de lumină și iubire unui altora, în deplină lor identitate și distincție. Cei lipsiți de curăția interioară și de deschiderea iubitoare, nefînd medii comunicante de lumină, adică de iubire și de înfrînșare, nu vor fi văzuți nicidecum, întinericul acoperîndu-i sau înfrînșîndu-i în ei înfrînși cu totul.

Cei din lumină vor apărea sau vor străluci din lumina care-i va umplea în măsura dragostei cultivate în ei. Și vor apărea altora în măsura dragostei cultivate în aceștia. Dacă dragostea și curăția sau sinceritatea interioară este măsura arătării lor, probabil că în măsura în care unii își vor îndrepta dragostea uneori mai mult spre unii, alteleori mai mult spre alții, vor ieși din lumina care-i acoperă, mai mult spre unii sau spre alții; «Toți se vor întrepătrunde. Se vor afla pretutîndeni și nicăieri de unul singur» (Arhim. Vasile, *Eisodicon*, p. 134). Există o tălă a legăturii între dragoste, înfrînșare și lumină, legătură care este una cu comuniunea, tălă pe care noi nu o pricepem acum, ci o bănuim doar și o primim cu credință pe baza unor începuturi de experiență a ei în viața noastră de aici.

Sfîntul Grigorie de Nyssa spune că sfîrșitul va veni cînd se va înfrînă numărul ființelor umane ce vor veni la existență. E probabil că acest număr e destinat să corespundă dimensiunilor uriașe ale cosmosu-

lui, pentru ca nici o parte a Lui să nu rămână fără oameni când vor învia toți și vor sta în jurul Lui Hristos, fără să se îngheșue cu trupurile, ci într-o interioritate reciprocă universală.

Căci uriașele dimensiuni ale cosmosului vor fi copleșite de unica lumină a Lui Hristos, care va face să nu se simtă distanța între ei. Pentru că toți și toate vor fi uniificați și adinși în această unică lumină, care copleșește distanțele. Prin ea viața tuturor se va întrepătrunde, fără ca ei să se desființeze ca persoane. Căci viața tuturor va pătrunde, prin lumina Lui Hristos, în aceeași infinitate dumnezeiască. Toți vor vedea în același timp tot ce e creat, dar în lumina infinită, care depășește tot ce e creat, în lumina infinită, dar unică, infinită în adâncime, lumina lui Dumnezeu. Cel mai presus de creațiune, iar viața în această lumină infinită și eternă va fi o Duminică veșnică.

Ea va fi plinătatea de lumină mai presus de fire a unei veșnicii sărbătoarești. Căci aceasta este sărbătoarea : pătrunderea în firea creată a ceea ce e mai presus de fire și trăirea acestei realități mai presus de fire. Va fi sărbătoarea unei vieți a luminii mai presus de fire, neînteruptă de noapte, a unei vieți care are toate și nu e lipsită de nimic, căci bogăția ei spirituală copleșește toate trebuințele materiale. Va fi sărbătoarea vieții desăvârșite, fără sfârșit, deci a odihnei ferice, a luminii fără umbră, a bucuriei fără nici o lacrimă, va fi «sărbătoarea sărbătorilor». Căci nici o lipsă, nici o boală, nici o grijă, nici o temere de moarte, nici o neprietenie și nici un blestem nu va da prilej de vreo nemulțumire, de vreo durere, de vreo suspin (Apoc. XXI, 4; XXII, 3).

Aceasta nu va fi ziua simbetei, sau a laudei acestui cosmos supus morții sau alternării dintre naștere și moarte, ci «Ziua Domnului». Cel înviat, Cel în care totul este numai viață, fără margini, fără sfârșit. Pe aceasta o pregustăm noi de acum ; de aceasta ne bucurăm de acum, nu de simbătă, sau de ziua creațiunii care zace în moarte, care nu știe de înviere. Căci această creațiune în forma de acum nu e veșnică, ea nu ne prilejuește bucuria deplină. Ziua de laudă a ei este unită cu resemnarea într-o existență supusă morții, cu o creațiune care nu are în ea însăși, se primește numai în Hristos transfigurarea ei, învierea ca ziua eternă a altui plan decât al zilelor creațiunii prezente.

Sfântul Chiril din Alexandria dovedește chiar din Vechiul Testament că Simbăta era ziua până la care se aduceau în legea Veche jertfele nedesăvârșite de animale, care lăsa pe om în păcat. El citează în acest sens chiar textul din Numeri XXIX, 35—39 : «Și în ziua a opta veți avea încheierea praznicului. Nici un lucru de slujire (de jertfe) să nu faceți în ea». Apoi, explicând acest loc, zice : «Auzi cum spune legea limpede : «Încheierea praznicului este»? Căci s-a încheiat slujirea în umbre și călăuzirea prin tipuri spre ziua a opta, când a înviat Hristos și a intrat timpul tăierii împrejur în duh, Căci s-a încheiat multimea veche a celor chemați, care sufereau de păcatul necredinței, și a răsărit

în locul ei poporul cel nou și distins prin tărie duhovnicească» (Închinare în duh și adevăr, cartea XVII ; P.G., 68, 1124). Jertfele de animale vor fi, «până în ziua a șaptea, adică până la venirea Mîntuitorului nostru, când s-a ivit odihna în duh și sfârșitul (faptelor) păcatelor. Căci am fost îndreptați în Hristos de veacul acesta care se apleacă spre păcat. De aceea înțelept orînduiește legea până Simbăta aducerea jertfelor, adică rostul legii și slujirea prin jertfe cerută de ea, când introduce pe cea în Hristos» (*Ibidem*).

De aceea, adevărata odihnă o avem noi acum, în ziua învierii lui Hristos. A spus-o aceasta înainte de Sfântul Chiril din Alexandria, Sfîntul Apostol Pavel (desigur gîndindu-se la locul din Num. XXIX, 35—39). Căci acesta spune în Epistola către Evrei (IV, 9—11) : «Drept aceea s-a lăsat altă sărbătoare de odihnă poporului lui Dumnezeu... Să ne silim deci să intrăm în acea odihnă, ca nimeni să nu cadă în aceeași pildă a neascultării, cum a căzut Adam, de la ziua Duminicii în cea a Simbetei.

Despre această nouă odihnă, la care trecem în Hristos, și pe care o reprezintă Duminica, spune iarăși Sfîntul Chiril din Alexandria : «Iar că încetăm de la lucruri (sabatizăm) în Hristos, ajungînd la odihna (adevărată), intrucît ne oprim de la strădănițele lumești și nu mai purtăm grija pămîntească, ci ne desăptăm mai degrabă de cea în Domnul, precum s-a scris (Ps. XXXVI, 4), și avem la El chemarea aleasă, ne spune iarăși limpede Leviticul». Și Sfîntul Chiril dă textul din Lev. XXV, 1—11, P.G. 68, 1124—1125).